

הנאום של שגריר ישראל באו"ם, גדעון רפאל, בפני מועצת הבטחון (3 ביוני, 1967)

Israel. Ministry of Foreign Affairs. "Speech by Israeli Ambassador Gideon Rafael to the UN Security Council." Israel's Foreign Relations: Selected documents, 1947-1974. Ed. Medzini, Meron, and Chaim Yahil. Jerusalem: Ahva Press, 1976. 763-771. Print.

שר החוץ, אבא אבן יושב משמאל, ליד הנציג הקבוע של ישראל באו"ם, גדעון רפאל, יוני 1967. (התצלום: האו"ם/טדי חן)

המשבר במזרח התיכון פרץ בפתאומיות וללא אזהרה מראש ב-16 במאי, 1967 כאשר גנרל מצרי שיגר אולטימטום למפקד כוח החירום של האו"ם. במקביל לדרישתו לפנות את כוח האו"ם, הוא החל להציב את כוחותיו באזורים שפוננו על-ידי חיילי האו"ם. מהלך האירועים שלאחר מכן ידועים לכל והם מתועדים בדו"חות של המזכיר הכללי [המזכ"ל] של האו"ם.

המזכ"ל עשה מאמצים שהמשבר לא ייצא מכלל שליטה; אך נכשל. אולם, זו לא הייתה אשמתו. נוכח חומרת המצב, ממשלות קנדה ודנמרק דרשו את כינוסה המידי של מועצת הבטחון. ב-11 הימים שחלפו מאז, מועצת הבטחון קיימה דיונים

בנושא זה במטרה לפתור את המשבר. באותו זמן דוברים ערביים התייצבו בפני שולחן המועצה שלא על-מנת לרפות את המתח שנוצר, אלא כדי ללבות את להבות האלימות והשיטנה.

במאמצייהם להסתיר את את הסיבות האמיתיות למשבר שנוצר כתוצאה ממעשייהם השרירותיים, הם העלו טיעונים מופרכים ולא רלוונטיים ששקיפותם הייתה ברורה. אין לי ספק שיהיה המשך לקו זה. מבעד למתקפות מילוליות אלה ניתן להבחין בבהירות בשלוש מטרות ערביות: האחת, להטיל מסך עשן על מעשי התוקפנות שלהם ולהסתירם; השניה, לתאר את מי שנועד להיות הקורבן של התוקפנות שלהם, כתוקפן; והשלישית – "להפנט" את הקהילה הבינלאומית ולשתק אותה, כך שאף אחד לא יפריע למימוש כוונות התוקפנות שלהם.

זאת אינה הפעם הראשונה שהם נוקטים במהלך כזה, המציב אתגר רציני לארגון האו"ם. אף לא אחד תיאר זאת בצורה כה ברורה, כפי שעשה זאת הקיסר היילה סילסיה בנאום הבלתי-נשכח שנשא בפני עצרת האו"ם ב-3 באוקטובר, 1963:

לפני 27 שנים עליתי על דוכן הנאומים בג'נבה, כקיסר אתיופיה, על-מנת לבקש את הסיוע של חבר הלאומים, על ההרס שניגרם לארצי שניצבה חסרת-הגנה מול הפלישה הפאשיסטית. פניתי או למצפוני של העולם. דברי לא הותירו כל רושם, אבל ההיסטוריה תעיד על דיוקם של דברי האזהרה שלי ב-1936. הצהרתי או שהנושא אינו קשור למהותה של האמנה של חבר הלאומים, אלא למוסריות הבינלאומית. ליכולת להבין, אמרתי או, יש חשיבות מעטה ביותר, כאשר הרצון לפעול אינו קיים.

בעת שהדיון הנוכחי נמצא בעיצומו, האירועים בשטח נמשכים. ראשית, מצרים ולאחריה מדינה ערבית אחר מדינה ערבית הזינו את כוחותיהם המזוינים אל עבר החזיתות שלנו ויצרו איום ממשי על בטחונה של ישראל ועל השלום באזור. במקביל, דוברים של מצרים ומדינות ערביות נוספות התייצבו בשורה אחת, כדי לשגר היצים של האשמות וגינויים נגד ישראל והפחדות ואיומים נגד כל העולם. בעוד שהם טוענים שאין בכוונתם ליזום מתקפה נגד ישראל, הם החלו לנהל מבצע פוליטי חסר-מעצורים, כאן במועצת הביטחון, כהכנה לקראת מלחמה כוללת שלפי הגדרתם, היא מטרתם העיקרית: שר החוץ של עיראק אמר את הדברים הבאים: "הסכסוך יהיה כולל וחסר-פשרות...לא ניסוג מן

המטרה הזאת." [ראה כינוס העצרת הכללית מס. 1345 סעיפים 18 ו-19]. ואני אומר לו בתגובה: אינך חייב לסגת אם אתה לא מתקדם.

כל האימים וההצהרות האלה אינם אלא הד דיפלומטי של הארס הנוסף מהתעמולה הערבית ברדיו ובעתונות במשך 24 שעות ביממה והעוסקת בליבוי היצרים של בני עמם.

ב-25 במאי, רדיו קהיר שידר בשעה 2 אחר-הצהריים את ההצהרה הבאה: "הערבים נחושים בדעתם למחוק את מדינת ישראל מן המפה." יום לאחר מכן תחנת השידור של ארגון אש"ף סיקרה מסיבת עיתונאים שערך אחמד שוקיירי [יו"ר הארגון] שבמהלכה הוא אמר: "שעת השין קרבה. הערבים חיכו 19 שנים להזדמנות הזאת ואין בכוונתנו להרתע מן המלחמה לשיחורור [פלסטין]."

ב-29 במאי, דברי שוקיירי היו אף יותר ברורים ותכליתיים: "המאבק החל במפרץ עקבה והוא יסתיים בנמל עכו." ואלה דברים ששודרו ברדיו קהיר בשעה 8 בערב ב-30 במאי:

"נוכח חסימת מפרץ עקבה לישראל יש שתי ברירות, שכל אחת מהן תביא להקזת דמם של הישראלים: או שהם יחנקו מן המצור, או שהם ייהרגו מן הכדורים של צבאות ערב המקיפים אותה בדרום, בצפון ובמזרח."

ב-1 ביוני מפקד חיל האוויר המצרי הופיע בטלוויזיה המצרית ואמר: "חיל האוויר המצרי ערוך בין רפיח ושארם-אל שייח וממתין לפקודה להתחיל את המאבק אשר חיכינו לו תקופה כה ארוכה."

זהו הרקע לעימות הצבאי המתהווה בשעה זו. הדבר מזכיר לי את דבריו של עדלי סטיבנסון. כאשר ארצו הייתה מאויימת הוא הופיע כאן לפני מועצת הבטחון ואמר: "האם אין לנו צרכים לעשות דבר כשהסכין מושחזת? האם עלינו לשבת בחוסר-מעש עד אשר היא תונח על גרונינו?" [ישיבת מועצת הביטחון מספר 1025, סעיף 18].

נוכח ההשלכות של המירוץ הערבי לעימות, הכולל תעמולה אלימה חסרת-תקדים וקריאה למלחמת-קודש, זהו אך טבעי שממשלת ישראל נערכת להגנה. שני צבאות מושימים היטב ניצבים האחד מול השני – האחד נערך לפלישה אל מדינת ישראל במטרה להכחידה – והשני, לסכל את המטרה הזאת. זהו מצב נפיץ ביותר שנוצר על-ידי הממשלות של מדינות ערב. במצב כזה לכל אירוע, קטן ככל שיהיה, עלולות להיות תוצאות חמורות. אתמול, נערך העימות הראשון. שני חיילים ישראלים נהרגו ושנים נפצעו בשטח שבשליטת ישראל על-ידי חוליה שהסתננה מסוריה. אני הבאתי זאת לתשומת-ליבה של מועצת הביטחון במכתבי אליה אתמול בלילה.

צמצום מידי של כוחות הצבא ונסיגתם הם הצעד הראשון הנידרש להרגעת המתח ולסיומו של המשבר. אין זו הפעם הראשונה שישראל ניצבת בפני מצב-חירום כזה. הדוברים הערבים טוענים שישראל נוסדה כתוצאה מתוקפנות. באינו תוקפנות מדובר? בוז של מצרים, לבנון, סוריה, ירדן, ערב הסעודית ועיראק. הכל מתועד בארכיוניה של מועצת הביטחון מהקיץ של 1948. המדינות הערביות משתמשות היום באותם טיעונים לכיסוי מטרותיהם התוקפניות כפי שעשו אז. בישיבה ה-302 של מועצת הביטחון, נציגה של ארה"ב, מר אוסטין אמר את הדברים הבאים בהקשר לערבים:

הם אומרים לנו באופן חד-משמעי שהעיסוק שלהם בפלסטין, הוא פוליטי... ההצהרה שלהם שבכוונתם להשיג שלום עומדת בסתירה לכך שהם נערכים למלחמה. אי-לכך ישנה בידינו עדות מלאה לכך, שהם פועלים בניגוד לחוק הבינלאומי והם אלה הנוהגים באלימות.

אנדרי גרומיקו, הנציג דאז של ברית המועצות, המכהן כיום כשר החוץ, התייחס אף הוא למצב במזרח התיכון בישיבה מספר 309 של מועצת הביטחון. הוא אמר:

אין זו הפעם הראשונה שהמדינות הערביות שפלישו לארץ ישראל, מתעלמות מהחלטות מועצת הביטחון והעצרת הכללית. משלחת ברית המועצות מציינת, כי חובתה של מועצת הביטחון להצהיר בבהירות ובנחישות את התנגדותה לכך שהמדינות הערביות פועלות בניגוד להחלטותיה. אין בכוונתן של העצרת הכללית ומועצת הביטחון לגלות סובלנות נוכח העובדה שהמדינות הערביות מתייחסות בזלזול להחלטותיה של מועצת הביטחון לסיום מצב הלוחמה.

הסכמי הפסקת האש כוללים שני עקרונות בסיסיים: קידום המאמץ להשגת שלום וסיום לאלתר של מעשי האיבה והתוקפנות. ב-26 במאי, 1967 מזכ"ל האו"ם הביא לתשומת-לב של מועצת הביטחון את ההחלטה מספר 73 מ-11 באוגוסט, 1949 שנאמר בה "הסכמי שביתת הנשק הם צעד חשוב להשגת שלום בר-קיימא".

המדינות הערביות סירבו בעקשנות לעשות צעד בודד להשגתו של שלום כולל. נהפוך הוא, מיד לאחר השלמת ההסכמים לשביתת הנשק הם החלו לנקוט בשורה של מעשי איבה. כאן נמצאת הסיבה העיקרית למצב שהשפיע לרעה על המזרח התיכון בכל השנים שחלפו מאז.

הנציגים הערביים באו"ם מצאו בסעיף 2 בדו"ח הישיבה מספר 73 פירוש משלהם ועילה למדיניותם, המבוססת על "המשכו של הסיכסוך הערבי-ישראלי". הם מתכחשים לעובדה שישראל עשתה מאמצים חוזרים ונישנים כדי למצוא פתרון של שלום לסכסוך, בעוד שהם דחו מאמצים אלה. מדיניותם הייתה להנציח את הסכסוך. כהצדקה למדיניותם, הממשלות הערביות טוענות שלמרות אמנת האו"ם והסכמי שביתת הנשק הן נמצאות במצב של מלחמה עם ישראל ולכן הן חופשיות לנקוט בצעדי מלחמה כראות עיניהן. אין צורך, כמובן, בשורה של טיעונים על-מנת להפריך את הדוקטרינה הזאת. החלטה מספר 95 מה-1 בספטמבר 1951 של מועצת הביטחון קובעת חד-משמעית "שנאסר על כל אחד מן הצדדים לנקוט בתוקפנות", כפי שנקבע בהסכמי שביתת הנשק. ההחלטה הזו התקבלה בחיוב ובאופן גלוי. אלה הדורשים לעשות שינויים בהסכמים אלה חייבים בראש ובראשונה להפסיק לאלתר את מעשי התוקפנות. אני מוכן להצהיר על התחייבות כזו בשמה של ממשלת ישראל. הסכם הטומן בחובו היתר לתוקפנות אינו הסכם. טיוטת ההחלטה שהוגשה על-ידי הקהילה הערבית המאוחדת (קע"ם) שואפת לקבל את אישורה של מועצת הביטחון למדיניות כזו. מטרתה אינה להחזיר את המצב ל-1956, אלא כפי שהצהיר נשיא מצרים, נאצר, ל-1948; אשר במלים אחרות ובשפה ברורה, משמעה לבטל את ריבונותה של מדינת ישראל. בנאומו ב-26 במאי לא השאיר הנשיא המצרי מקום לספק: הוא אמר, "ש"מטרתנו הבסיסית היא להשמיד את ישראל". דברים אלה עומדים בניגוד גמור לציפיות שהיו למנהיגים מתונים ב-1956 כאשר מזכיר המדינה האמריקנית, דאלאס אמר את הדברים הבאים בישיבה מספר 561 של העצרת הכללית: כולנו תקווה שכתוצאה מן הטרגדיה הזאת, ניתן יהיה לשקם את המצב ולהחזירו לקדמותו. צריך להיות הסדר טוב יותר מן ההסכמים הרופפים של שביתת הנשק, שנעשו לפני שמונה שנים בין ישראל לשכנותיה. יש צורך בתחושה חזקה יותר של של אמון הדדי וביטחון. תוקפנות אינה נושא אקדמי. מאז הסכמי שביתת הנשק הממשלות הערביות נקטו במדיניות תוקפנית. הם עשו זאת בתעלת סואץ, הם עשו זאת ביבשה באמצעות חדירות אלימות אל תוך שטחה של ישראל תוך איום מתמיד על ריבונותה ואלה הגיעו לשיאם עם חסימת המעבר הימי לאניות ישראליות במיצרי טיראן. נציגי קע"ם, ובעקבותיו דוברים ערבים נוספים, הצדיקו את חסימת המעבר הימי בטענה של ישראל אין זכות להיות באילת, או בשארם-אל-שייח. אני יכול לסתור בקצרה טענה זו, המשוללת כל בסיס. אילת ניכללה בתוככי מדינת ישראל בהחלטת העצרת הכללית מן ה-29 בנובמבר, 1947. בחודש מאי 1949 מצרים התלוננה בפני הוועדה לשביתת נשק על נוכחות ישראלית באום-רשרש [השם הערבי של נמל אילת]. ב-8 בפברואר, 1950 הוועדה דחתה את הטענה המצרית – אני שב ואומר: דחתה, לפיה הנוכחות הישראלית באום רשרש היא הפרה של הסכם שביתת הנשק. אני מבקש להפנות את תשומת ליבם של חברי מועצת הביטחון למפה הניספחת להסכם, שניתן לאתרה בארכיון הרשמי של המועצה. טענה ערבית נוספת מתייחסת לעיקרון של מצב המלחמה אשר, כפי שצינתי, אינו חוקי בהתאם לאמנת האו"ם. הטענה השלישית היא, שמיצרי טיראן אינם מעבר ימי בינלאומי. אולם נושא זה אינו נמצא במחלוקת (לטענת ממשלתי), מפני שהתשובה החד-משמעית לשאלה זו ניתנה בישיבת העצרת הכללית וכן בוועידת ז'נבה שדנה בחוק הימי ב-1958. הוועדה לחוק הבינלאומי, כמו גם ועידת ז'נבה קבעו בבירור שאין למנוע את הזכות למעבר ימי דרך מיצרים בינלאומיים. נציגי קע"ם טען שטיטת החוק של הוועדה לחוק בינלאומי מתייחסת לעיתות שלום בלבד, אך הוא לא הזכיר שטיטת זו לא אומצה בוועידת ז'נבה. בכל מקרה, הטענה המצרית אינה רלוונטית כלל מפני שהעמדה המצרית בנושא התוקפנות היא בלתי-קבילה. מה עוד, שהממשלה המצרית הכירה את המעמד הבינלאומי של מיצרי טיראן. בזמנו של הממשלה המצרית למימשל האמריקני מן ה-28 בינואר, 1950 נאמר, "כי המיצר יישאר פתוח למעבר חופשי כבעבר כפוף לחוק הבינלאומי...". ב-20 בפברואר 1957 הנשיא אייזנהאור הצהיר: בהתייחס למעבר במפרץ עקבה, עמדתנו היא שזהו מעבר ימי בינלאומי ואף מדינה אינה רשאית למנוע מעבר [תמים] דרך המפרץ. אנו הכרזנו שארה"ב תהיה מוכנה לפעול על-מנת להבטיח זכות זו ולהצטרף למדינות נוספות כדי לממשה. ב-1 במרץ 1957 נציג צרפת הצהיר בעצרת הכללית:

הממשלה הצרפתית רואה במפרץ עקבה מעבר ימי בינלאומי, בגלל היקפו ובגלל העובדה שחופיו שייכים לארבע מדינות. בהתאם לכך, ממשלת צרפת מאמינה שמעמד המפרץ הוא בהתאם לחוק הבינלאומי בדבר מעבר חופשי של כלי-שיט ולפיכך יש להבטיח זכות זו.

ב-4 במארס 1957, ראש ממשלת קנדה ולשעבר יו"ר המשלחת הקנדית לאו"ם, לסטר פירסון הצהיר בישיבת העצרת הכללית:

בהתייחס למפרץ עקבה ולמיצרי טיראן, אני ממליץ שלא תהיה כל התערבות במטרה למנוע מעבר חופשי דרכם, וכי אין לאף מדינה זכות לפעול שם בתוקפנות.

באותה ישיבה של העצרת הכללית, נציג המשלחת של דנמרק אמר:

עמדתה של ממשלת דנמרק היא שמיצרי טיראן מהווים מעבר ימי בינלאומי וזכותן של כח המדינות להשתמש בו ללא הפרעה.

יידרש זמן רב לצטט את כל אשר נאמר בנושא זה ובאישור מעמדם הבינלאומי של המיצרים. מה עוד, שבימים

האחרונים ממשלותיהן של מדינות רבות הביעו עמדות זהות לגבי הזכות הזאת.

שר החוץ של עיראק, שהצדיק את חסימת המעברים, טען שלא נתקבלה אפילו החלטה אחת על-ידי האו"ם לגבי בעיית השיט הבינלאומי במפרץ עקבה. מאימתי זוהי חובתו של האו"ם לקבל החלטות בדבר מעבר חופשי דרך מיצרים בינלאומיים? האם חלה הגבלה במעבר דרך מיצר סקגרק, או דרך מעברים בינלאומיים אחרים, מפני שלא נתקבלה החלטה על כך באו"ם?

שוב, אין אנו עוסקים כאן במישור האקדמי, אלא במה שמזכ"ל האו"ם ציין במידה רבה של צדק, באינטרסים החיוניים ביותר של מדינת ישראל. בעת ביקורו בקהיר המזכ"ל היפנה את תשומת ליבה של ממשלת מצרים לתוצאות ההרסניות שתהיינה כתוצאה מחסימת המעבר לשיט ימי במיצרי טיראן.

אילת, עיר נמל ומרכז מסחרי, היא המוצא של ישראל לים סוף. זהו הקשר של המדינה שלנו לאפריקה ולאסיה. חלק ניכר מן הסחר שלנו עובר דרך הים הדרומי. אנו מייצאים מנמל אילת כימיקלים ודשנים שיש להם ביקוש רב בעולם.

בעיר זו נמצא המסוף של צינור הנפט המגיע למיתקני הזיקוק בחיפה. לסחר הימי העובר דרך אילת ישנה תרומה חשובה לכלכלתה של העיר ולעורף הגיאוגרפי שלה. חסימת העורק הימי של העיר מסכן את קיומה.

המתריסים משתמשים בטיעונים זהים לאלה של הנאצים ב-1939 כאשר הם כבשו את עיר הנמל דנציג בפולין. הנאצים עשו זאת תוך שהם ממעיטים בחשיבותו של מהלך זה והסבת תשומת-הלב ממטרותיהם האמיתיות. העולם שילם מחיר יקר על פיוס הנאצים. הנאצים טענו – מדוע יש להילחם על דנציג? – וזה בדיוק מה שאנו שומעים עתה. מדוע להילחם על קיומה של אילת? מר שוקירי נתן לנו את התשובה לכך בשידור שהיזכרתי קודם לכן: ראשית, מפרץ עקבה ולאחר מכן נמל עכו. ישראל נחושה שלא לוותר בנושא של מפרץ אילת; מדינת ישראל לא תסכים לקבל פחות מאשר אי-התערבות מלאה במעבר חופשי דרך המפרץ.

הנציגים הערביים מתייחסים בלהיטות לסעיף 8 בדו"ח הראשון של המזכ"ל מה-19 במארס 1967. כשאנו מעיינים

בדו"ח זה ובסעיף הנדון אנו שואלים את עצמינו למה הוא התכוון? לא הצלחנו למצוא את התשובה בתיקים שלנו.

נציגים ערביים שונים מייחסים למנהיגים אחרים בישראל את ההצהרות לפיהן מדינת ישראל נכונה לפלוש לדמשק ולגרורם לנפילת הממשלה הסורית. אני אסיר-תודה להבהרה הזאת שניתנה על ידי הדוברים הערביים. אולם, אני מצטער שאיני יכול לאשר את הטענות האלה. אני יכול רק לומר בבטחון מלא שהצהרות כאלה לא ניתנו מעולם. אמרנו לא אחת בעבר שלישאל אין ענין באופי המשטר בדמשק, כל עוד הוא פועל בתוך גבולותיה של סוריה.

עם זאת, ברצוני לציין שבעשרים שנות קיומה ישראל היא ספגה מימטרים של הכפשות ואיומים ארסיים. כל אמצעי התקשורת הערביים נירתמו למבצע המתמשך הזה.

כאמתלה להזות צבאותיהם הממשלות הערביות טענו שישראל היא זו שבצעה היערכויות צבאיות וריכוזי כוחות בקרבת גבולותיה. אולם מזכ"ל האו"ם הפריך לא רק את הטענות האלה, אלא גם את האשמות שהעלו הערבים בדבר

הצהרותיהם כביכול של מנהיגים ישראלים. ארכיוני ממשלת ישראל מלאים בתיקים עבי-כרס המלאים בתעמולות

ובאיומים של מנהיגים ערביים נגד עצם קיומה של מדינת ישראל. אם נתייחס ברצינות להיגיון הערבי, הרי שכל אחד מאיומיהם יכול לשמש סיבה כדי לאלץ את ישראל לקיים באופן קבוע מצב-חירום. אולם הפעם האיומים שלהם מלווים

בהכנות צבאיות בהיקפים חסרי-תקדים. אלה אינם איומים סתמיים והצהרות הפורחות באוויר; הם נופלים על קרקע רוויה בחומרי-נפץ, כאשר צבאותיהם ערוכים למלחמה.

מאז כינוסה האחרון של מועצת הביטחון המצב המשיך להידרדר. בהצהרת ב-29 במאי, עמדתי על כך שיש לנקוט

במספר צעדים. אך דבר לא נעשה. להיפך, הממשלות הערביות הגבירו את הכנותיהן למלחמה. אין עוד מרווח זמן

לנסות ולשנות את חומרת המצב. מה שנידרש הוא לנקוט בצעדים קונקרטיים, כדי להפסיק לאלתר את התוקפנות ולחייב את צבאות ערב להסיג את כוחותיהם.